

Noč na verne duše.

Dramatska slika. Spisal Oton Zupančič.

Osebe:

Madronič, cerkovnik.
Ključar, starec, še krepak.
Kajfež, starec, sključen in nagluh.
Stariha, mlajši kmet.
Mate, kmečki fant.
Mike, Madroničev vnuk, petleten.

Vrši se v Beli Krajini v noči od vseh svetih na verne duše. Čas: polpreteklost.

Predno se dvigne zastor, zvonjenje. Prizorišče je zvonik farne cerkve. Trije večji zvonovi in eden manjši za zadnjo uro. Vrvi so potegnjene v zvonik. Na deskah ropotec in dve majolki. Mesečna noč. Od druge cerkve, iz dalje, še nekaj časa zvonjenje.

Ključar, Kajfež, Stariha in Mate. Vidi se, da so pravkar nehali zvoniti.

Ključar. Če vseh svetnikov ne bole ušesa,
mi reci Kajfež ali pa Pilatuž!

Kajfež. A? — Kaj si hočemo!

Stariha. Dovolj smo jim
klepali; a po polnoči še vernim
dušicam par komadov, pa bo v redu.
(Pije iz majolke.)

Ključar. Je še kaj notri? Pusti meni kapljo!
(Pije.)

Mate. O — sveta Barbara še vedno poje.

Ključar. Besedo zadnjo ima vedno baba,
kaj ne, Stariha?

Stariha. Slaba krava, kume,
z rogovi krnjavimi.

Ključar. E, to dà,
pohlevna je, a vendar . . .

Kajfež. Bože, Bože!

Mate. A zdaj bi bilo dobro kaj pod zobe.

Ključar. (Stopi k lini, kliče.) Hehe, Madronič, čuk, pa je zaspal
po noči. (Gre od line.) Lepa briga na zvonarje!

Mate in Stariha (k lini).

Stariha. Lej, Mike je na pragu. Mikica!

Kaj stari čača spi? . . . Aha! Pa kmalu . . .

Madronič, ste zaspali?

Madronič (od spodaj). Je že pozno?

Stariha. Dvanajsta teče. Kadar pridete,
ne bo prezgodaj.

Ključar (stopi k lini). Prazne so majolke,
ne dajte se nam med zobe! (Gre od line.)

Madronič (od spodaj). Kako?

Stariha. Pa za prigrizek kaj!

Ključar. Poprejšnja leta
smo pili spodaj — bili smo kot mavre.
(Stopi s Kajfežem k drugi lini.)

Poglejte, kume, kakšna svetla noč!
Kajfež. Je. Mesec — baš kot polna latvica,
in črez ves svet je pljusnilo iz nje
nebeško mleko. — Kaj si hočemo!

Stariha (pri drugi lini). Še Klek razločiš, če napneš oči.

Mate. Jaz ga ne vidim.

Stariha. Kam pa meriš tja?

Tod — preko jagnedi — na levo glej,
pa ga zadeneš.

Mate. Da, že res. Ves bel je,
da komaj ga razbereš od neba.
Oblak — bi mislil.

Ključar. V takih-le nočeh
ostani lovec vse do vida zunaj,
ne bo mu žal; ker v mesečini jelen
tako zamišljen se po gori pase:
za rep ga zgrabi — on te ne zapazi.

Kajfež. Za rep? Kaj pravite!

Ključar. Kaj pravim! Res je!
Takrat si išče trave somovice.

Stariha (od druge line). Hej — somovica — zdravje in mladost.

Da jo poznate, kume, vi bi vedno
se pasli po gorici v mesečini,
in kar je starcev po vaseh okrog,
vsi bi se nam v jelene spremenili,
Madroniči, Bubaši, stari Andre
bi po vseh štirih lazili po gori,
mi pa na lov.

- Ključar.* Da, vi koruzniki!
Na Klek tja rajši glej; pa dobro pazi,
in videl boš, kako na metli baba
v vas k vragu jezdi; to je tvoja Ma re.
- Stariha.* Že dobro, kume. Kaj pa je z jelenom
in somovico?
- Ključar.* Ne verjamete?
Zalezoval sem že ga v taki noči.
Zalotil sem ga pod Grmačami,
pomolil se je izza leščevja,
pa gre ti, gre — tako po sredi jase,
vse proti meni — kakor v sanjah gre,
grede pa muli lečno zelišče.
Napel sem petelina. Čakam, čakam:
on proti meni — a ne vidi me,
tako je v mislih — no, premislite,
otrok bi ga zadel — a jaz, sosedje,
verujte mi, da sem se greha zbal.
- Kajfež.* In nisi sprožil? (Sede na ropotec in zadremlje.)
- Ključar.* Bog in bogme — nisem.
- Stariha.* Zakaj? A jaz bi sprožil.
- Ključar.* Brate, ne bi!
Preveč bi te prevzelo — gleda te,
gre proti tebi, gre — in te ne vidi. —
Potem se je okrenil — proti križu
je šel počasi — mesečni sanjač —
kot čudo božje, pravim vam, sosedje.
A tam od križa — blisk in pok — in jelen
baš sredi jase planil je visoko
in zgrudil se na mestu. Izza križa
pa prikrohoče se v svetlobo Bahor.
- Stariha.* Hoho, da, on! No, to si lahko mislim.
- Ključar.* Zazdel se mi je, veste, v dušo črn.
- Mate.* Saj pravijo, da duše ni imel.
- Stariha.* In da iz groba vstaja — volkodlak.
- Ključar.* A — babje vraže! Volkodlak je bil,
dokler je živel. Vsem nam pil je kri.
- Mate.* A kaj Madronič, kume?
- Ključar.* Govorice.

- Mate.* A mali Mike jo je vendar skupil
od starega, ko kričal je po tnalu:
„Naš stari čača šel je v mačkore!“
Madronič, stekel je za njim s polenom:
„Boš tiho, žohar!“ — „Pa ste vendar bili!“
Nemilo ga je v pete podkrepelil,
jaz pa sem gledal od prelaza vse . . .
Ni kar tako . . . Bilo je . . . prej to noč
so Bahorja ubili in okrali.
- Ključar.* Otrok ne loči sanj od istine,
če ga ne vidi, si izmisli strah.
- Mate.* In pravila je Bahorjeva dekla,
da s sajami so bili si obraze
namazali: nikogar ni spoznala.
- Stariha.* To bile so krvave mačkore!
- Ključar.* Kaj dekla, dekla! Pod zapečkom skrita,
kaj videla bi baba v strahu? Skrij se,
skrij pod zapeček, pa povej, kdo sem!
Poznaš opanke moje? Vrag te vzemi!
Kaj veš, kak sem v obraz, če vidiš noge?
- Mate.* A zet Madroničev — kako bi mogel
v treh letih iz Amerike poslati
pet tisoči?
- Stariha.* Saj vemo: peneze
bil vzel je s sabo, zdaj pa jih po malem
domov pošilja — a prenadebelo.
Preveč odprl je pipo: le curljati
bi moralo — tako pa z ločkom teče. (Kratek odmor.)
- Ključar.* Poglejte, Kajfež spi. Kje mu je grunt?
Prašajte Bahorja! Poglejte njega,
poglejte mene: kdo bi mi prisodil,
da nosim jih na hrbtu več kot on?
- Stariha.* Več let imate nego on?
- Ključar.* Pet več.
- Stariha.* Glavo bi stavil bil, da je narobe.
- Ključar.* Da si jo zgubil — Bahor bil bi kriv.
- Mate.* Dabome, lepo delal ni z ljudmi,
ni samo enega odrl.

- Stariha.* Da, pojdi,
po treh, po štirih farah izprašuj
za glas njegov — še grob mu kolnejo.
- Ključar.* Ste li poznali Udmaniča? Niste,
premladi ste.
- Mate.* A čul o njem sem dosti.
Bil je junak.
- Ključar.* „Junak“ — ker več ga ni.
- Stariha.* Junak, da, kume, zdaj več takih ni!
Gospodi, popom je denar jemal,
a siromaka se dotaknil ni.
- Mate.* Hehe, dotaknil! Blagor siromaku,
če se nameril je na Udmaniča!
Prijazen „dober dan“ ti je pozlatil,
nikar, če si kaj dobrega mu storil.
Naš čača nam je pravil rad o njem.
Nekje pod Siskom ga je srečal v šumi.
Tako ga je spoznal — kako ga ne bi —
ne? — Kot da srečaš Kraljeviča Marka —
vesel si ga — a vendar te je groza.
„Ste videli kje Udmaniča, mož?“
- Ključar.* A da, tako je Udmanič pričenjal!
- Mate.* „Ste videli kaj Udmaniča, mož?“
je vprašal čače — čača pa kot on
se potaji: „Ne, nisem, ne poznam ga,
a Bog mu srečo daj junaku, koder
ga gleda solnce!“ — „Brate, Bog s teboj!“
Dal mu je kos pečenke in iz pasa,
kar je srebra imel: „Bog s tabo, brate,
to se napij na zdravje Udmaniču!“
- Stariha.* Je, kmetom bil je dober.
- Ključar.* E, he, he!
Zato je moral v Zagrebu viseti.
- Stariha.* Tako so paragrafi, kaj si čemo!
- Ključar.* Do vruga vi in vaši paragrafi!
Jaz hodil sem še na Turjak na tlako;
predobro jih poznam — kaj veste vi:
po hrbtu — to je prvi paragraf
in kod drugod še — drugi paragraf.

- Stariha.* A zadnji paragraf: „Daj, brate, glavo!“
In v tega se je Udmanič zaplel.
- Mate.* Ej, škoda, da ni Bahorja poznal!
Da zanj je vedel, bil bi mu dodobra
pretipal pas in torbo.
- Stariha.* Testamenta
mu ne bi bilo treba pisati.
- Mate.* In nič skrbeti, v kake roke pride
njegov denar — v poštene bil bi pal.
- Ključar.* Pot bil zapustil popom bi za sabo,
kot bom ga jaz in ti in tamle Kajfež.
- Stariha.* Saj ga je i tako.
- Mate.* Brez Udmaniča.
- Ključar.* Na meh ljudi odiraj, v testament pa
Marijam romarskim volila stavi —
nebeška vrata so ti na stežaj
odprta. Lepa pot v nebo!
- Stariha.* Pa lahka!
Telesu je bilo na svetu dobro —
a ko umreš, bogato dušo zlato
po cerkvah vseh ti vlečejo iz vic.
- Ključar.* A siromak, ti cvri se v dnu pekla,
ker kači stopil si na glavo. Ha!
- Mate.* Res, sreča, da so testament sežgali.
- Ključar.* Ko sem krošnjariš še po Nemškem — Nemec,
to ti je tak: če hišo zaigra,
če v dolg zabrede, da mu dom propade,
ne misli dolgo: hajd, kar v zanko vrat.
A jaz, prokleto, prej ves svet pokoljem,
kot da zaderem nož v goltanec svoj!
- Stariha.* E — take pameti bi bil še kdo!
- (*Mike* v eni roki robec z mesom, v drugi barilček, *Madronič* v vsaki roki večji
barilec. Madronič ima že precej negotovo hojo.)
- Ključar.* Hehe, Madronič nese dobre volje!
- Mate.* O, Mikica! Ti tudi si prišel!
- Madronič* (*Miketu*). No, tam razgrni — glej, da ne raztreseš!
- Stariha* (*drami Kajfeža*). He, kume, spite? Čujte — somovica!
- Kajfež.* O Bože, Bože — somovica — kaj?
- Stariha.* Kaj nisem rekel, da bi hodil kume
na pašo, če poznal bi somovico?
Kaj ne, da se vam je o njej sanjalo?

Madronič. Ste dolgo čakali?

Kajfež. Kaj hočemo.

Ključar. Da, kume Kajfež je najteže čakal!
Na zdravje, kume! (Pije iz barila in ponudi Kajfežu.)

Madronič. Bi li pretočili?

Ključar. Pri vrelu je najboljša voda, ne?
Kaj bi prelival? Iz barilca vlečeš —
kdo more reči, da si pijandura?
Če šteje žlice gospodar, se kosec
odškóduje z barilcem: štej požirke!

Madronič. Pa kaj prigriznite, če se vam rači.

(Jedo in pijejo, Mike se smuče okoli vrvi. Potem sede na tla k drugim, z vrvjo
malega zvona v roki.)

Mate. Ej Mike, Mikica — prav nič zaspan?

Madronič. A, da, zaspan! Napleta cel večer
že okrog mene: „Jaz bi cimbelikal!“
Ni hotel spát — in vzel sem ga s seboj.

Mike. Zdaj bom, kaj ne da bom zdaj cimbelikal?

Mate. Le čakaj, Mike, boš že „cimbelikal“.

Mike. S tem, z malim, stari čača, ta je moj,
ta pravi: cimbelika . . . cimbelik!
Kaj ne, da pravi?

Stariha. Letos se obnesel
je novi zásad.

Madronič. Zemlja je spočita.

Kajfež. Dejal bi: zemlja — to je — kakor človek;
upeha se, pa rabi odpočitka.

Ključar. Bog! Pijte, kume.

Kajfež. Kaj si hočemo.

Ključar. To, kume, to je starcu somovica.
Ne da mu, kot jelenu, bistrih nog,
a glavo razvedri — in misel skače
bistreje nego jelen po gorici. —
Kam mislite, Madronič? — Vrag vas dal,
Madronič! Kaj pa nič ne pijete?

Madronič. Ne boj se zame . . . Nisem ga le gledal.
Hoho, jaz vlečem ga že ves večer,
že ves večer — ga vlečem . . . Bog pomози! (Pije.)

Ključar. He, Mate! Fant! Da jaz sem mlad kot ti!
Sosedje, pijmo — potle bodo peli
zvonovi kot na svatbo vernim dušam.

- Mate.* E — zadovoljni bodo z nami!
- Madronič* (jecljaje). Verne
dušice! Zadovoljne! O, da!
- Stariha* (Kajfežu). Kume,
spet kimate? Kaj se bojite vina?
Ključar je rekel: to je somovica.
- Madronič.* Ne bojte se ga, kume! Bog pomози!
- Kajfež.* O — Bog pomози nam, vsem grešnikom!
- Ključar.* E — hvala Bogu! Dobro nam je dal,
dokler se vino nam cedi od brkov!
- Kajfež.* A nismo vredni — vsi smo grešniki.
- Ključar.* Kaj nismo vredni! Bog ima račune!
Ne mešaj, brate, se v njegovo pismo!
Da nismo vredni, pa nam ne bi dal.
- Madronič.* Ne, nismo vredni — grešniki smo vsi.
- Ključar.* Pij, stari kavran, pij, pa ne krekeči!
Kaj? Z Bogom bi se pričkal? Bog je velik.
- Kajfež.* Smrt kleplje koso . . .
- Mike.* Kdaj bom cimbelikal?
- Kajfež.* E, mali, še se boš nacimbelikal —
smrt kleplje koso . . .
- Madronič.* Nam boš cimbelikal.
Daj, Mike, pojdi k meni! Mikica!
O, Mike, nam boš cimbelikal, vsem!
Ti mali moj! Na, Mike, hočeš piti?
- Ključar.* Ej — ne zvonite si sami! Ta posel
opravijo že drugi. — Ležeš, zbogom
so brige vse; že drugi poskrbe,
da je vse v redu. To ni naše delo.
- Madronič.* U — ga ne čuješ? (Mike zbeži od njega.)
- Stariha.* Kaj vam je, Madronič?
- Madronič* (plane pokoncu. Vsi vstanejo. Mike drži plaho za vrv.).
U — to je volkodlak — u — ga ne čuješ?
- Stariha.* Kaj? Koga?
- Kajfež.* Bog pomози grešnikom!
Kaj hočemo!
- Madronič.* Čuj — u — o, u —
- Ključar.* Bedak!
Med jagnedi je veter zašumel.
Madronič, sanjaš? Poči se po čelu!

- Pijan si — veter — he, Madronič — veter!
- Madronič.* U — to je Bahor —
- Ključar.* Veter!
- Madronič.* Volkodlak!
- Kajfež.* Pomozi Bože — kaj si hočemo. (Sede na ropotec.)
- Ključar* (kriči). Vrag — ne budali! Kaj ne slišiš? Veter!
- Madronič* (se napol zave). Kaj? Veter . . . praviš, da je veter bil? —
- Mogoče — da — je — veter.
- Ključar.* No, poglej ga!
- Preveč ste pili — pa se vam je zbledlo.
- Kaj ne da, kume?
- Madronič.* Pil sem — — ho! O Bože!
- Ključar.* Pa ga pogledjte starca! — Volkodlak!
- To pusti starim babam za na preljo!
- E — taka baba! Malo se napije,
- pa vidi volkodlake in pošasti!
- Še mali Mike se vam bo smejal.
- Kaj ne, da, Mike? Glej, tvoj stari čača
- se je pobabil, Mike . . . Jaz to vem . . .
- Takole pride — pa preide spet,
- če piješ dalje . . . Ništarija! — Pijmo!
- Madronič.* Je že prešlo . . . Pijan je človek, veste . . .
- Stariha.* Kako pa! Pijmo! Bog pomozi, kume!
- Mate.* Pri sveti Barbari so že začeli. (Zvonjenje od druge cerkve.)
- Stariha.* Hrvati bi nas radi prekosili.
- Mike.* O stari čača, zdaj bom cimbelikal,
- takole: cimbelika . . . cimbeliik
- Kajfež* (napol v spanju). Pomozi, Bože! Grešniki smo vsi.
- Ključar.* E, vrag te! Stari v sanjah govori.
- Madronič.* Hu — črni smo bili — in vsi krvavi —
- sosedje, veste, črni, črni, vsi —
- Kajfež.* O Bože, Bože, kaj si hočemo . . .
- da — grešniki smo vsi . . .
- Ključar.* Madronič, čujte!
- Pijani ste, najboljše je, da greste
- in ležete . . .
- Madronič.* Pa pride — u — pol tuli —
- pol žvižga — uí . . . tako okoli hiše —
- trikrat okroginokrog — uí — uí — potem
- pa skozi okno name — uí . . .

Stariha (Matetu).

Za Boga!

Ga čuješ?

Mate (Starihi). To so bile mačkore!

Ključar. Madronič, kaj blaznite? Ajde spat!

Kajfež. O, Bože, Bože!

Madronič. U — takole tuli.

Ključar. Samo da ležete, pa vam bo bolje.

Madronič (se mu iztrga). Kaj — pusti me! Vsi črni smo bili —
in vsi krvavi — — — roke in sekire — —
o, vse krvavo — — — tudi ti, Ključar — —
o Bože moj — — — o kakšen si, Ključar,
ves črn si, črn — in ves krvav . . .

Ključar. Za vraga!

Z menoj! Ajd spat! (Ga vleče doli.) Saj vidite, sosedje —
pijan je, pa se mu je zmedlo v glavi!

(Odide, Madroniča podpiraje, po stopnicah.)

Stariha. Kaj, Mate? Sanjam? Stresi me!

Kajfež (dremajoč). O Bože!

Ni bilo prav, kar ste storili, ni!

Stariha. Tu ni vse v redu.

Mate. Bogme ni vse v redu.

Kaj nisem pravil? — Mačkore!

(Spodaj ropot.)

Stariha in *Mate* (se nagneta nad stopnice).

Stariha. He! Kaj je!

(Šum. Koraki navzgor.)

Ključar (zakliče odspod). Madronič se je ubil!

Kajfež (dremaje). Pomozi, Bože!

Mate in *Stariha* (na stopnice. Postojita in se spogledata.)

Stariha. Veš, kaj jaz mislim?

Mate. Vem — jaz mislim isto.

(Naglo odideta.)

Mike. A jaz bom cimbelika . . . cimbeliik!

(Zazvoni z zvoncem za skrajno uro. Kajfež se predrami in nekaj mrmra. Zavesa.)

